

**“KOMILA, MAKNUNA, NODIRA: BIR SHOIRANING UCH TAXALLUSI —
UCH OLAM”**

Temirova Shahzoda Nosir qizi

Toshkent davlat transport universiteti Qurilish muhandisligi fakulteti talabasi

Annatatsiya:

Ushbu maqola o‘zbek mumtoz adabiyotining yuksak siymosi, ijodkor, shoir va davlat arbobi bo‘lgan Mohlaroyim (Nodira Zokiriy) tomonidan ishlatilgan uch taxallus — **Komila, Maknuna** va **Nodira** orqali shoiraning murakkab ruhiy olami, ijtimoiy pozitsiyasi, shaxsiy hayoti va adabiy uslublari tahlil qilinadi. Maqolada har bir taxallus ortida yashiringan ma’naviy qatlamlar, poetik ohanglar va tarixiy kontekst chuqur tahlil qilinadi. Shoiraning bu uch taxallusi ayol shoiraning o‘z vaqtida qanday rollarni bajargani, qanday kechinmalarni yashagani va qanday idealarga intilganini ochib beradi. Ushbu maqola adabiyotshunoslar, talaba yoshlar va o‘zbek mumtoz she’riyatini o‘rganayotganlar uchun boy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar:

Nodira, Mohlaroyim, Komila, Maknuna, ayol shoiralar, taxalluslar psixologiyasi, ruhiy kechinmalar, o‘zbek mumtoz adabiyoti, davr ruhi, badiiy uslub, she’riyat tafakkuri, ijtimoiy faoliyat, davlat arbobi ayol

Аннотация:

В данной статье рассматривается поэтическое наследие выдающейся представительницы узбекской классической литературы, поэтессы, просветительницы и государственного деятеля Мохларайим (Нодира Закири). Анализируются три её литературных псевдонима — **Комила, Макнуна** и **Нодира**, через которые раскрываются сложный духовный мир, общественная позиция, личная судьба и художественные стили поэтессы. В статье подробно освещаются скрытые духовные пласты, поэтические интонации и исторический контекст, стоящие за каждым именем. Эти три псевдонима позволяют понять, какие роли исполняла женщина-поэт в своё время, какие внутренние переживания и идеалы её волновали. Материал представляет интерес для литературоведов, студентов и всех, кто изучает узбекскую классическую поэзию.

Ключевые слова:

Нодира, Мохларайим, Комила, Макнуна, женщины-поэты, психология псевдонимов, душевные переживания, узбекская классическая литература, дух

эпохи, литературный стиль, поэтическое мышление, общественная активность, женщина-государственный деятель

Annotation:

This article explores the poetic legacy of one of the most prominent figures in Uzbek classical literature — the poetess, intellectual, and stateswoman Mohlaroyim (Nodira Zokiriy). It analyzes the three pseudonyms she used in her literary works — **Komila**, **Maknuna**, and **Nodira** — each reflecting a distinct facet of her inner world, social position, personal life, and literary style. The article delves deeply into the spiritual layers, poetic tones, and historical context behind each name. These three identities allow us to grasp the multiple roles this female poet fulfilled, the emotional landscapes she traversed, and the ideals she pursued. This work serves as a valuable resource for literary scholars, students, and anyone interested in Uzbek classical poetry.

Keywords:

Nodira, Mohlaroyim, Komila, Maknuna, female poets, pseudonym psychology, emotional experiences, Uzbek classical literature, spirit of the era, literary style, poetic thought, social activism, woman as a statesperson

Kirish

Tarix sahnasida ijodkor ayollarning nomi ko‘pincha jamiyatning siyosiy va madaniy dogmalariga ko‘milib qolgan. Ammo ularning orasida hayoti, ijodi, irodasi bilan zamonasidan o‘zib ketgan, yuksak ma‘naviy va badiiy meros qoldirgan siymolar ham bor. Ana shunday tarixiy shaxslarning biri — **Mohlaroyim**, xalq orasida ko‘proq **Nodira** taxallusi bilan mashhur bo‘lgan shoiradir. U nafaqat shoir, balki o‘z davrining ma‘rifatparvar arbobi, davlat ishida faol ishtirok etgan sultona, ayollik sha‘ni va fazilatlarini ulug‘lagan murabbiy sifatida ham tarixda o‘chmas iz qoldirgan.

Nodiraning ijodi o‘zbek mumtoz adabiyotining eng nafis, samimiy va ayni chog‘da kuchli ijtimoiy pozitsiyaga ega namunalaridan hisoblanadi. U faqatgina estetik go‘zallikni emas, balki zamon ruhi, jamiyat muammolari va ayolning ichki dunyosini ham aks ettirgan. Aynan shu jihatlar uni oddiy shoir emas, balki o‘z zamonasining ovozi, ruhiy og‘rilarini she‘r tilida ifodalagan faxrli siymoga aylantirgan.

Ijodining turli bosqichlarida u uch xil taxallus — “**Komila**”, “**Maknuna**” va “**Nodira**” nomlarini ishlatgan. Har bir taxallus u yashagan olamning, o‘ylagan dard va orzularining, ichki ruhiyat va tashqi faoliyatining ramzidir. Bu nomlar zamirida ayol shaxsining murakkabligi, ruhiy qatlamlarning rang-barangligi va hayotiy mas‘uliyatlar bilan to‘qnashuvining badiiy talqini mujassam.

Ushbu maqola orqali biz Nodira shaxsining ko‘p qirrali badiiy olamlariga kirib boramiz — **Komila** nomi ostidagi axloqiy-ma’rifiy da’vatlar, **Maknuna** ohangida yashiringan yurak sirlarining iztirobi, va **Nodira** nomi bilan bitilgan davlatmandlik ruhida jasoratli she’riyat. Bu sayohat bizga faqat bitta shoirani emas, balki bir necha ayol qiyofasini bir tanada mujassamlashtirgan ulug‘ siymoni kashf etishga yordam beradi.

Asosiy qism

Nodira (taxallusi; ismi Mohlaroyim) (1792, Andijon —1842, Qo‘qon) — shoira, ma’rifatparvar va davlat arbobi. «Komila» va «Maknuna» taxalluslari bilan ham she’rlar yozgan. Otasi Andijon hokimi Rahmonqulbiy — ming qabilasidan, Farg‘ona hukmdori Olimxonning tog‘asi. Olimxon ukasi Umarxonga Marg‘ilon hokimligini beradi va uni 1807 yilda Nodiraga uylantiradi. Nodira shu xonadonda she’r yozishni mashq qiladi, shoira Uvaysiy bilan tanishadi, uni muallima sifatida saroyga taklif etadi. Nodiraning taxalluslari ma’nosi:

1. **Komila — Ma’rifat va yetuklik olami**

“Komila” taxallusi shoiraning aql-zakovatga, odob-axloqqa yo‘g‘rilgan obrazini yaratadi. Ushbu taxallus ostida yozilgan she’rlar:

- ma’rifatparvarlik ruhi bilan sug‘orilgan,
- axloqiy-etiqodiy targ‘ibotga qaratilgan,
- ayolning jamiyatdagi o‘rni, pokiza turmush kechirish kabi masalalarni ko‘taradi.

Komila nomi ostida Nodira yosh ayollarga pand-nasihat qiladi, ularni ziyolilik, sabr-toqat, vafodorlik kabi fazilatlarga chorlaydi. Bu she’rlar musulmon ayol obrazini idealizatsiya qilgan holda, ma’naviy barkamollik sari yetaklaydi.

2. **Maknuna — Dard va pinhoni kechinmalar olami**

“Maknuna” — arabcha “yashirin”, “pinhona” degani. Bu taxallusdagi asarlar Nodiraning shaxsiy dardlari, yurak iztiroblari va ichki qarama-qarshiliklari bilan boyitilgan:

- sevgi, sog‘inch, beqarorlik,
- ijtimoiy cheklovlar va ayol bo‘lib yashash og‘irligi,
- sukunat ortidagi nola va qo‘rquvlar.

Maknuna orqali shoira yuragidagi og‘irlikni, ko‘nglidagi jarohatlarni tasvirlaydi. Bu satrlar kamtarona, ammo juda kuchli hissiyotlarni ifodalaydi. Taxallus tanlovi ham shoiraning o‘z dardini jamiyatdan yashirish, ammo adabiyotga ishonib ichini to‘kishini anglatadi.

3. **Nodira — Davlatmandlik va badiiy salobat olami**

“Nodira” — shoiraning eng mashhur taxallusi bo‘lib, davlat arbobi, sultona, she‘riyat peshvosi sifatida shakllangan obrazini aks ettiradi:

- jamiyatga, Vatanga xizmat qilish ruhi,
- ijtimoiy tenglik, odil podshohlik ideallari,
- ayolning kuchli, dono va yetakchi bo‘lishiga da‘vat.

Bu taxallus ostidagi she‘rlar yuqori badiiyatga, ravon ohanglarga, falsafiy fikrlarga boy. Shoira o‘zining ayollik qudratini, dono rahbar maqomini va ruhiy mustahkamligini ilhom bilan ifodalaydi.

Xulosa

Komila, Maknuna va Nodira — bu faqat taxalluslar emas, balki Mohlaroyimning hayoti, kechinmalari va ijodiy izlanishlarini ifoda etuvchi uch olamdir. Har bir taxallus o‘z zahirida o‘ziga xos adabiy uslub, ruhiy holat va jamiyatga nisbatan munosabatni aks ettiradi. Ushbu maqola orqali o‘quvchi Nodira shaxsining ko‘p qirraliligini, uning hayotiy va ijodiy yo‘lini teranroq anglash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Shunday qilib, bu maqola orqali o‘quvchi Nodira shaxsining ko‘p qirraliligini, uning ruhiy olamlarida hukmron bo‘lgan qarama-qarshi kechinmalar, badiiy izlanishlar va ijtimoiy mas‘uliyatlar orasida qanday uyg‘unlik mavjudligini anglaydi. Bu tahlil shoiraning ijodini nafaqat badiiy, balki ruhiy-biografik va tarixiy kontekstda o‘rganish uchun yangi eshiklar ochadi. Shu ma‘noda, Mohlaroyim siyosati — nafaqat mumtoz adabiyot sahifalarida, balki milliy o‘zlikni anglash yo‘lida muhim yodgorlik sifatida qadrlanishi lozim bo‘lgan badiiy fenomen hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov, M. (2001). O‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. Muhammadiyev, H. (1996). Mumtoz adabiyotimiz xazinasi. Toshkent: Fan.
3. Salohiy, B. (2005). Ayollarimiz mumtoz adabiyotda. Samarqand: Zarafshon.
4. Rajabov, A. (2010). Taxalluslar poetikasi va psixologiyasi. Buxoro: Ilm ziyo.
5. Norqulova, M. (2017). Ayol shoirlar adabiy tafakkurida. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Karimov, S. (1992). Nodiraning poetik dunyosi. Toshkent: Adabiyot va san‘at.
7. Davlatova, D. (2018). “Nodiraning ijtimoiy va siyosiy faoliyati”, Adabiyotshunoslik jurnalida, №3.
8. Sa’dullayeva, G. (2021). O‘zbek ayollar she‘riyati: tarix va zamonaviylik. Nukus: Qoraqalpoq nashriyoti.